Magyar Tudomány 187/11 (2026), 1633–1634
DOI: 10.1556/2065.187.2026.11.17

Hay Diana – Szögi László
A Magyar Tudományos Akadémia képes története 1825–2025

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) alapításának 200. évfordulója számos kiadvány elkészültét eredményezte, amelyek az intézmény történetét eltérő perspektívákból ragadják meg. 2023-ban jelent meg az elnökök és főtitkárok portréját feldolgozó (Szilágyi Adrienn, szerk. *A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtitkárai*. Budapest: MTA – HUN-REN BTK. https://mta200.hu/data/dokumentumok/kiadvanyok/MTA200-Elnokok-BELIV-WEB.pdf), egy esztendővel később pedig az Akadémia mecénásairól készült gyűjteményes kötet (Klement Judit, szerk. *A Magyar Tudományos Akadémia mecénásai*. Budapest: MTA – HUN-REN BTK. https://real.mtak.hu/91957/1/MTA200-Mecenasok.pdf). Ebbe a sorozatba illeszkedik a 2025 második felében magyar és angol nyelven kiadott „képes történet".

Bemutatójára 2026. február 18-án került sor, amelynek során Kecskeméti Gábor akadémikus, az MTA200 Elnöki Bizottságának vezetője és egyben a munka előszavának szerzője esztétikuma és a funkcionalitása miatt ajánlotta az olvasóknak. A 13 közgyűjtemény anyagára támaszkodó, összesen 380 képet tartalmazó kiadvány lényegi megragadása ez, amely új eredményeket felvonultató kézikönyvként ad áttekintést az Akadémia elmúlt 200 évéről. Ennek a vállalkozásnak a kiteljesedésében kulcsszerepet játszott a szerzők megválasztása, hiszen Hay Diana az Akadémia Levéltárának vezetőjeként, Szögi László pedig az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár egykori főigazgatójaként az MTA és a hazai felsőoktatás történetének elismert szakértői, amiről több Akadémia- és egyetemtörténeti munkájuk tanúskodik.

A 11 fejezetre tagolódó kötet történeti áttekintést adó részeit a bevezető, illetve az MTA elnökeinek és főtitkárainak rövid bemutatása, valamint a képjegyzék keretezi. A történeti részek nyolc fejezetre tagolódnak, amelyek közül az első öt az Akadémia 1825–1918 közötti időszakát, míg az utolsó kilenc az 1919 utáni történetét vizsgálja egészen napjainkig. A fejezetek kronológiai kereteinek létrejöttében egyszerre jelennek meg az Akadémia működésének belső strukturáló szempontjai, illetve a köztörténeti fordulópontok. Ezekhez a vezérlő szempontokhoz kapcsolódik az 1918 előtti részekben a tudós testület létrejöttét eredményező akadémiai mozgalom és az alapítás nemzetközi tudománytörténeti kontextusba helyezése, valamint az állami és társadalmi alrendszereket átható modernizáció következményeként létrejövő szakszerűsödési folyamatok finom érzékeltetése (erről bővebben lásd: Németh András. „A magyar neveléstudomány és az Akadémia: történeti áttekintés [1825–1945]". *Magyar Pedagógia* 2025, 125/4, 229–237. https://doi.org/10.14232/mped.2025.4.229). Ennek ideáltípusaként jelenik meg Eötvös Loránd, aki első természettudósként vált elnökké, hivatalát immár nem elsősorban állami funkcióinak, hanem tudományos eredményeiből fakadó tekintélyének köszönhette. Szimbolikusnak tekinthető az 1919–1949 közötti időszak áttekintésében, amely kronológiai keretként rezonál a társadalomtörténet-

© 2026 Akadémiai Kiadó

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/19/26 10:48 AM UTC

és a művelődéstörténet-írás újabb eredményeivel, hogy az 1949 során átszervezett Akadémia ismertetéséhez kapcsolódva épp Eötvös 1919. április 11-i gyászmenetéről készített fénykép jelenik meg elsőként a képek sorában. Halálakor éppúgy háttérbe szorult a meritokratikus alapelvek érvényesülése, mint az 1949-es átalakulás során.

A történeti szöveges áttekintések kapcsolata a képi anyaggal mindvégig szoros marad a kötetben, elősegítve egymás kölcsönös értelmezését és így összességében egy mélyebb megértés kialakulását. A képi anyag megválogatásában jól érzékelhető szempont volt az MTA és a társadalom kapcsolatának bemutatása, amely az 1918 előtti részekben a sajtóreprezentációban, az 1919 utáni fejezetekben pedig a változó akadémiai szerepköröket, illetve a tudomány és a politika-gazdaság viszonyrendszerének hullámzását megragadó fotóanyagban érhető tetten.

Az 1949–1989 közötti négy évtized áttekintésében elsődleges forráskutatáson nyugvó eredményeken követheti végig az olvasó azt a folyamatot, ahogyan 1949 után az Akadémia tudományirányító szerepe és kutatóintézet-hálózata létrejött. A szervezeti és jogszabályi változások tételes ismertetése lehetőséget ad a tudománypolitikai változások mellett a női, illetve a fiatal kutatók helyzetének javítását célzó intézkedések, valamint az 1989 májusában lezajlott rehabilitációs folyamat részletes bemutatására, amelyben az Akadémia szembenézett a totalitárius időszak tehertételeivel. Ennek bemutatása az 1990–2025 közötti 35 év történéseit ismertető részek szempontjából válik nyomatékossá.

Az 1990-es köztestületi működésre való átállás ellenére, amely a képviselet és az önkormányzatiság alapelveit ültette át az Akadémia működésébe, előbb a változó kormányzatok tudománypolitikai irányelvei miatt, majd az 1990-es évek közepétől a fokozatosan erősödő költségvetési szigor következtében kényszerült többszöri szervezeti reformra, kutatóhálózatának átszervezésére. Ezek együttesen korábbi tudományszervezői és irányítói funkciói széttagolását, végül 2019-ben kutatói intézményhálózatának elcsatolását vonták maguk után.

A „képes történet" tehát funkcionalitásán és esztétikumán keresztül közérthetően és tárgyilagos alapossággal mutatja be az egyetemes és a nemzeti közjó szolgálatát a tudomány művelése útján 200 éve megvalósító Akadémiát. Egyszerre szólítja meg a széles olvasóközönséget és a tudományos kutatást. Utóbbi számára kijelölve a legújabb kori Akadémia történeti összefoglalásának lehetséges irányait.

*

Hay Diana – Szögi László. *A Magyar Tudományos Akadémia képes története. 1825–2025*. Budapest: MTA – ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, 2026, 304 o.

Garai Imre

habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet, Budapest

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/19/26 10:48 AM UTC